หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ ๒

ประวัติของฤษีนารทในวรรณคดีสันสกฤต

นารทเป็นเทพฤษี[๑] ตนหนึ่งในวรรณคดีสันสกฤต เป็นฤษีที่มีชื่อเสียงมาตั้งแต่ในสมัยพระเวท กล่าวคือ เป็นผู้แต่งบทสวดฤคเวทบางบท อาทิ RV. 8.13 (บทสวดสรรเสริญพระอินทร์) และ RV. 9.104 - 105 (บทสวดสรรเสริญโสม)[๒] ต่อมาในสมัยกาพย์และปุราณะ ฤษีนารทมีบทบาทสำคัญ ๆ โดยทำหน้าที่เป็นผู้สื่อข่าวระหว่างสวรรค์และโลกมนุษย์[๓] บางครั้งข่าวที่ฤษีนารทนำมาบอกทำให้เกิดเรื่องวิวาทบาดหมางกันบ่อย ๆ ฤษีนารทชอบท่องเที่ยวไปตามที่ต่าง ๆ ทั้งในสวรรค์ โลกมนุษย์และบาดาล[๔] สาเหตุที่ต้องท่องเที่ยวไปเพราะว่าถูกคำสาปของพระทักษะ ศิวปุราณะเล่าเรื่องพระทักษะสาปฤษีนารทไว้ว่า เมื่อพระพรหมรับสั่งให้พระทักษะ

---

[๑] ดูวิทยานิพนธ์, หน้า ๔.

[๒] Ralph T.H. Griffith, tr., The Hymns of the Rgveda, (Varanasi : The Chowkhamba Sanskrit Series Office, 1971), II : 618, 625.

[๓] Sir Monier Monier Williams, A Sanskrit English Dictionary, p. 537.

[๔] Ganesh Vasudeo Tagare, tr., The Bhāgavata Purāṇa, ed. Prof. J.L. Shastri (Delhi : Motilal Banarsidass, 1976), VII : 41.

สร้างเผ่าพันธุ์ พระทักษะกับนางวีรินี[๑] ได้ให้กำเนิดลูกชาย ๕,๐๐๐ คน ชื่อ หรรยัศวะ (Haryaśva) เพื่อให้ลูกชายให้กำเนิดลูกหลานต่อไป ฤษีนารทได้เข้าขัดขวางไม่ให้ลูกชายของพระทักษะให้กำเนิดลูกหลาน พระทักษะเศร้าเสียใจมาก เมื่อได้รับคำปลอบโยนจากพระพรหม พระทักษะจึงให้กำเนิดลูกชายอีก ๑,๐๐๐ คน ชื่อ สพลาศวะ (Sabalāśva) ฤษีนารทได้เข้าขัดขวางอีกครั้ง พระทักษะโกรธจึงสาปฤษีนารทว่า "ท่านจะต้องท่องเที่ยวไปในโลกต่าง ๆ ตลอดไป โดยไม่หยุดอยู่ ณ ที่ใด"[๒] ภาควัต-ปุราณะได้กล่าวถึงคำสาปที่พระทักษะสาปฤษีนารทไว้เหมือนกันว่า "ท่านจะไม่มีที่พักขณะที่ท่องเที่ยวไปตามโลกต่าง ๆ"[๓] คำสาปนี้ทำให้ฤษีนารทต้องท่องเที่ยวไปไม่มีที่จบสิ้นและรู้จักใคร ๆ มากที่สุด

มหาภารตะศานติบรรพ กล่าวถึงฤษีนารทว่าเป็นผู้ที่รู้จักทุกสิ่งทุกอย่างในจักรวาล[๔] ส่วนรามายณะกล่าวว่าฤษีนารทเป็น ตริกาลัชญะ (ตฺริกาลชฺญ) ผู้รอบรู้ในกาลทั้ง ๓ กล่าวคือ อดีต ปัจจุบัน และอนาคต อีกนัยหนึ่งเรียกว่า ตรีโลกัชญะ (ตฺรีโลกชฺญ) คือผู้รู้จักโลกทั้ง ๓[๕]

---

[๑] วีรินี อีกชื่อหนึ่งคือ อสิกนี เป็นลูกสาวของวีรณะและเป็นภรรยาของพระทักษะ MW. หน้า ๑๐๐๖.

[๒] The Śiva Purāṇa, trs., A Board of Scholars, (Delhi: Motilal Banarsidass, 1973), I : 331.

[๓] Ganesh Vasudeo Tagare, tr., The Bhāgavata Purāṇa, VIII : 809.

[๔] MBh. R. 12.353.9.

[๕] Ralph T.H. Griffith, tr., The Rāmāyan of Vālmīki, I : 4 - 5.

ดับบลิว.เจ.วิลกินส์ (W.J. Wilkins) และเอ็ดเวิร์ด มอร์ (Edward Moor) มีความเห็นตรงกันว่าฤษีนารทมีส่วนคล้ายกับเมอร์คิวรี่ (Mercury) หรือเฮอร์มีส (Hermes)[๑,๒]

จอห์น ดาวสัน (John Dowson) กล่าวถึงฤษีนารทว่ามีส่วนคล้ายกับออร์ฟิอัส (Orpheus)[๓,๔]

คัมภีร์นารทปัญจราตระ เล่าเรื่องเกี่ยวกับฤษีนารทว่า พระพรหมสร้างโอรสขึ้นมาจากความนึกคิดในใจรวม ๑๐ องค์ เป็นประชาบดี เพื่อให้ทำหน้าที่สร้าง

---

[๑] W.J. Wilkins, Hindu Mythology, (Delhi : Book Store, 1972), p. 317.

Edward Moor, The Hindu Pantheon, p. 205.

[๒] Mercury หรือ Hermes เป็นบุตรของ Zeus และ Maia ทำหน้าที่เป็นผู้สื่อข่าวของเทวดา และเป็นผู้ประดิษฐ์พิณ ซึ่งภายหลังได้มอบให้แก่อพอลโล.

J.E. Zimmerman, Dictionary of Classical Mythology, (New York : Bantam books, 1966), p. 124.

[๓] John Dowson, A Classical Dictionary of Hindu Mythology and Religion, Georgraphy, History and Literature, p. 219.

[๔] Orpheus เป็นผู้ที่สามารถดีดพิณได้ไพเราะ ซึ่งเป็นพิณที่ได้รับมาจากอพอลโลผู้เป็นบิดา

J.E. Zimmerman, Dictionary of Classical Mythology, p. 185.

เผ่าพันธุ์มนุษย์ เทพ อสูร สัตว์และอื่น ๆ ฤษีนารทเป็นผู้เดียวที่ไม่ทำตามหน้าที่ของตน เมื่อพระพรหมแนะนำให้แต่งงานเพื่อสร้างเผ่าพันธุ์ ฤษีนารทโกรธและกล่าวตำหนิพระพรหมว่ามีความคิดอันไม่ถูกต้องตามหลักธรรม คำแนะนำของพระพรหมหาใช่ทางอันพึงสรรเสริญไม่ เพราะบุคคลผู้ปรารถนาจะบรรลุความสุขชั่วนิรันดร์จำต้องละเพศฆราวาสและไม่ข้องแวะกับสตรี แต่ต้องบำเพ็ญสมาธิยึดพระวิษณุหรือพระกฤษณะเท่านั้นเป็นหลัก พระพรหมกริ้วจึงสาป ฤษีนารทให้เป็นทาสของอารมณ์มัวเมาลุ่มหลงอิสตรี ฤษีนารทสาปตอบไปว่าให้พระพรหมลุ่มหลงมัวเมาในกามกิเลสแม้แต่ธิดาของพระองค์เองก็ไม่ละเว้น (เกี่ยวกับเรื่องนี้ มีเรื่องเล่าในนารทปัญจราตระสืบไปว่า พระพรหมหลงใหลนางศตรูปา ธิดาของพระองค์จนเกิดเศียรขึ้น ๕ เศียร เพื่อมองดูนางได้ทุกทิศ) และฤษีนารทยังสาปต่อไปว่า ตั้งแต่นี้สืบไปให้พระพรหมเสื่อมจากความเคารพนับถือของบุคคลทั้งหลาย[๑]

ถึงแม้ว่าโดยประวัติเรื่องราวที่เป็นมา ฤษีนารทไม่ใช่เป็นเทพฤษีที่น่าเลื่อมใสนัก แต่พระกฤษณะทรงกล่าวถึงฤษีนารทไว้ในคัมภีร์ภควัทคีตา ยกย่องในฐานะเทพฤษีอันสูงสุด พระกฤษณะทรงเป็นส่วนที่ดีที่สุดในสิ่งต่าง ๆ ทุกประเภท และในส่วนที่ทรงเป็นเทพฤษีนั้น พระกฤษณะตรัสว่า "ในหมู่เทพฤษีทั้งหลาย เรานี้แลคือพระนารท"[๒]

---

[๑]นารทปัญจราตระ อ้างถึงใน ศ.ย. (ศักดิ์ศรี แย้มนัดดา), "นารท," สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน. ตอนที่ ๒๔๘ (๒๕๒๒) : ๘๖๑๒. และ John Dowson, A Classical Dictionary of Hindu Mythology and Religion, Georgraphy, History and Literature, p. 219.

[๒]S. Radhakrishnan, tr., The Bhagavadgītā, 3d ed. (London : Unwin Brothers Ltd., 1953), p. 264.

devarṣīṇāṃ ca nāradaḥ 10 : 26.

กำเนิดฤษีนารท

วิษณุปุราณะและหริวงศ์มีข้อความแสดงกำเนิดของฤษีนารทไว้ตรงกันว่า ฤษีนารทนั้น เดิมเป็นโอรสของพระพรหม เมื่อฤษีนารทเข้ารักขวางลูกชายของพระทักษะมิให้สร้างเผ่าพันธุ์ จึงมีเรื่องวิวาทกับพระทักษะและขณะที่กำลังจะถูกพระทักษะสาป พระพรหมและฤษีทั้งหลายได้ขอร้องไว้ พระทักษะจึงตกลงกับพระพรหมว่า ฤษีนารทจะต้องเกิดใหม่เป็นโอรสของพระกัศยป[๑] กับบุตรีคนหนึ่งของพระทักษะ[๒]

ภาควัตปุราณะกล่าวถึงกำเนิดของฤษีนารทไว้ ๒ นัยว่า

๑. ฤษีนารทเกิดจากพระเพลาของพระพรหม[๓]

๒. เกิดเป็นคนธรรพ์ชื่อว่า อุปพรรหณะ (Upabarhna) เขาได้รับความนับถือจากคนธรรพ์ทั้งหลายเพราะว่าเป็นผู้มีอัธยาศัยดี รูปงาม พูดจาไพเราะ ครั้งหนึ่งเทวดาได้จัดพิธีบวงสรวงขึ้น คนธรรพ์และนางอัปสรได้รับเชิญจากพระพรหมให้ไปร้องเพลงเพื่อเป็นเกียรติแก่พระหริ (พระวิษณุ) ในงานนี้อุปพรรหณะดื่มสุราจนมึนเมาและร้องเพลงที่ไม่เป็นมงคล พระพรหมจึงสาปให้เขามาเกิดเป็นศูทร เพราะประพฤติตนไร้สัมมาคารวะ ตอนแรกเขาเกิดเป็นลูกของนางทาสและได้ติดตามรับใช้

---

[๑]พระกัศยปเป็นโอรสของมรีจิ ซึ่งเป็นโอรสของพระพรหม เป็นสวามีของนางอทิติและบุตรีทั้ง ๑๒ คนของพระทักษะ เป็นพระบิดาของสรรพสัตว์ เนื่องจากเป็นผู้สร้างสิ่งมีชีวิตทั้งปวง พระกัศยปจึงได้รับสมญานามว่า ประชาบดี MW. หน้า ๒๖๕.

[๒]H.H. Wilson, tr., The Vishnu Purāṇa, I : 18.

Manmatha Nath Dutt, tr., The Harivamsha, (Culcutta : Elysium Press, 1897), p. 11

[๓]Ganesh Vasudeo Tagare, tr., The Bhāgavata Purāṇa, VII : 285.

ฤษีหลายตน ภายหลังจึงได้เกิดเป็นฤษีนารทโอรสของพระพรหม[๑]

ครุฑปุราณะ[๒] และลิงคปุราณะ[๓] กล่าวถึงกำเนิดของฤษีนารทว่า ฤษีนารทเป็นโอรสประเภทมนสาปุตร (ลูกเกิดจากใจ) ของพระพรหม

ศิวปุราณะ[๔] กล่าวว่าฤษีนารทเกิดจากพระเนตรของพระพรหม

รามายณะ[๕] กล่าวถึงกำเนิดของฤษีนารทไว้ว่าเป็นโอรสของพระพรหม

มหาภารตะศานติบรรพ[๖] กล่าวว่า ฤษีนารทเป็นโอรสของพระประเมษฐิน (ประเมษฺฐิน) ซึ่งเป็นสมญานามหนึ่งของพระพรหม

<u>รูปร่างลักษณะของฤษีนารท</u>

หริวงศ์บรรยายรูปร่างลักษณะของฤษีนารทว่า "ฤษีนารทสวมเครื่องแต่งกายสีขาวนวลเหมือนแสงจันทร์ เกล้าผมเป็นมวย ใช้หนังกวางพันคอ สวมประคำ ถือไม้เท้าและหม้อน้ำ"[๗]

---

[๑] Ibid., IX : 995.

[๒] Manmatha Nath Dutt Shastri, tr., <u>The Garuda Purāṇam</u>, (Varanasi:The Chowkhamba Sanskrit Series Office, 1968), p. 14.

[๓] <u>The Liṅga Purāṇa</u>, trs., A Board of Scholars, (Delhi : Motilal Banarsidass, 1973), V : 1.

[๔] <u>The Śiva Purāṇa</u>, trs., A Board of Scholars, I : 181.

[๕] Ralph T.H. Griffith, tr., <u>The Rāmāyan of Vālmīki</u>, I:3.

[๖] MBh. R. 12.346.1.

[๗] Manmatha Nath Dutt, tr., <u>The Harivaṃsha</u>, p. 354.

มหาภารตะศัลยบรรพ บทที่ ๕๓ บรรยายรูปร่างลักษณะของฤษีนารท ว่า

> มีผมเกล้าเป็นมวย เป็นผู้บำเพ็ญตบะแก่กล้า เครื่องแต่งกายมีสีทอง ถือไม้เท้าทองและหม้อน้ำ ถือวีณา (พิณ) ทำด้วยกระดองเต่า เป็นวีณาที่บรรเลงได้ไพเราะหาที่เปรียบมิได้ เป็นเจ้าแห่งวิชาดนตรีและการฟ้อนรำ เป็นผู้อันทวยเทพและพราหมณ์ทั้งหลายเคารพยกย่อง ฤษีนารทเป็นผู้ที่ชอบยุแหย่ให้เกิดการทะเลาะวิวาทและยินดีในการทะเลาะวิวาทเป็นนิตย์[๑]

<u>นามต่าง ๆ ของฤษีนารทและที่มาของนามนั้น</u>

ฤษีนารทมีสมญานามเป็นที่รู้จักกันดังนี้

๑. ได้ชื่อว่า กลิการก[๒] (ผู้ทำชั่ว) หรือ กลิปริยะ[๓] (ผู้มีความชั่วเป็นที่รัก) สาเหตุที่ได้ชื่อนี้เพราะว่า ฤษีนารทชอบส่งเสริมให้เกิดเรื่องวิวาทบาดหมางกันบ่อย ๆ ดังมีเรื่องราวปรากฏอยู่ในวิษณุปุราณะว่า ครั้งหนึ่งพระพรหม พระวิษณุ

---

๑ MBh. 9.53.16 - 18.

jaṭāmaṇḍalasaṃvītaḥ svarṇacīrī mahātapāḥ /
hemadaṇḍadharo rājankamaṇḍaludharastathā //
kacchapīṃ sukhaśabdāṃ tāṃ gṛhya vīnāṃ manoramām /
nṛtye gīte ca kuśalo devabrāhmaṇapūjitaḥ //
prakartā kalahānāṃ ca nityaṃ ca kalahapriyaḥ /

๒ W.J. Wilkins, Hindu Mythology, p. 317.

๓ The Śiva Purāṇa, trs., A Board of Scholars, I : 181.

และเทพเจ้าองค์อื่น ๆ ได้ประชุมกันเพื่อหาทางกำจัดกังสะ[๑] (Kamsa) และตกลงกันว่าพระวิษณุจะลงมาเกิดเป็นพระกฤษณะโอรสองค์ที่ ๘ ของวสุเทพ[๒] และเทวกี และจะเป็นผู้ฆ่ากังสะ ฤษีนารทได้นำเรื่องนี้มาบอกแก่กังสะ เป็นเหตุให้กังสะคิดกำจัดโอรสทุกองค์ของวสุเทพและเทวกี ปรากฏว่าโอรสองค์ที่ ๑ – ๖ ของเทวกีถูกกังสะฆ่าตายหมดตั้งแต่ยังเป็นทารก ส่วนโอรสองค์ที่ ๗ นั้น พระวิษณุรับสั่งให้เทพธิดาโยคนิทรา[๓] นำทารกนี้ออกมาจากครรภ์ของเทวกีก่อนกำหนด แล้วนำไปใส่ไว้ในครรภ์ของนางโรหิณี ชายาอีกองค์หนึ่งของวสุเทพ เด็กคนนี้คือพลราม สำหรับโอรสองค์ที่ ๘ พระวิษณุมาเกิดในครรภ์ของเทวกี และรับสั่งให้เทพธิดาโยคนิทราไปเกิดในครรภ์ของยโศทา[๔] ต่อมาเทวกีให้กำเนิดโอรสผิวดำ ส่วนยโศทาคลอดลูกเป็นหญิง วสุเทพเป็นผู้นำทารกทั้งสองมาสับเปลี่ยนกัน เมื่อกังสะทราบว่าโอรสองค์ที่ ๘ ของเทวกี

---

[๑]กังสะ กษัตริย์แห่งเมืองมถุรา เป็นโอรสของอุคระเสน และเป็นญาติของเทวกี D. หน้า ๑๔๔.

[๒]โอรสของท้าวศูระ วสุเทพมีชายานามว่าเทวกีและโรหิณี พระขนิษฐาของพระองค์คือ นางกุนตี D. หน้า ๓๔๒.

[๓]"ความหลับโดยถูกสะกด" บางแห่งว่าเป็นนางผีผู้รับใช้พระวิษณุ บางแห่งว่าเป็นมายาศักดิ์ของพระวิษณุ ซึ่งทรงใช้เพื่อสะกดใคร ๆ ได้ตามปรารถนา

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ลิลิตนารายณ์สิบปาง, พิมพ์ครั้งที่ ๕. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณาการ, ๒๕๑๔), หน้า ๔๘๐.

[๔]หญิงรีดนม ภรรยาของนันทะ คนเลี้ยงวัวของกังสะ.

Manmatha Nath Dutt, tr., The Harivamsha, p. 249.

ประสูติแล้วจึงจับทารกนั้นฟาดกับก้อนหิน แต่เด็กนั้นกลับลอยขึ้นไปบนท้องฟ้าและบอกให้กังสะทราบว่าไม่มีประโยชน์อะไรที่จะฆ่าเขา เพราะผู้ที่เกิดมาเพื่อฆ่ากังสะนั้นได้รับความคุ้มครองแล้ว ขอให้กังสะระวังตัวไว้ เมื่อทราบเช่นนั้นกังสะเดือดร้อนใจมากและพยายามหาทางจะฆ่าพระกฤษณะให้ได้ ต่อมากังสะทราบเรื่องการสับเปลี่ยนตัวเด็กจากฤษีนารท เมื่อฤษีนารทไปหากังสะและเล่ารายละเอียดทั้งหมดให้กังสะทราบว่าได้มีการสับเปลี่ยนลูกของเทวกีและยโศทาตั้งแต่เมื่อเด็กทั้งสองยังเป็นทารก กังสะสั่งให้เกศินอสูรตนหนึ่งแปลงเป็นม้ามาฆ่าพระกฤษณะ ทั้งสองต่อสู้กัน ในที่สุดเกศินถูกพระกฤษณะฆ่าตาย ฤษีนารทซึ่งติดตามมาดูการต่อสู้ได้สรรเสริญความสามารถของพระกฤษณะและกล่าวว่า "เพราะเหตุที่พระองค์ได้ฆ่าเกศินผู้อธรรม พระองค์จะเป็นที่รู้จักในโลก ในนามของเกศว"[๑]

การสู้รบครั้งนี้ยุติลงโดยพระกฤษณะได้สังหารกังสะตามพระประสงค์ของพระพรหมและเทพเจ้าองค์อื่น ๆ

จากเรื่องที่ยกมานี้ เห็นได้ว่าฤษีนารทอาจกระทำตนอันเป็นเหตุให้เกิดการวิวาทกัน จึงได้รับนามดังที่กล่าวแล้วข้างต้น

๒. ได้ชื่อว่า ปิศุนะ (Piśuna)

คำว่า ปิศุนะ เซอร์โมเนียร์ โมเนียร์ วิลเลียมส์ (Sir Monier Monier Williams) ให้ความหมายดังต่อไปนี้

เป็นคำวิเศษณ์ แปลว่า ลอบกัดลับหลัง กล่าวให้ร้ายและทำให้เสียชื่อเสียง หาความ ทรยศ ประสงค์ร้าย ต่ำช้า ชั่วร้าย

---

[๑] H.H. Wilson, tr., The Vishnu Purāṇa, IV : 341.

เป็นคำนาม แปลว่า ผู้ลอบกัดลับหลัง ผู้สื่อข่าว ผู้หักหลัง และเป็นชื่อของฤษีนารทด้วย[๑]

ศัพท์ ปิศุนะ นี้ตรงกับศัพท์บาลีว่า ปิสุโน แปลว่า คนส่อเสียด[๒]

ในเมื่อคำว่า ปิศุนะ เป็นชื่อของฤษีนารท และ ปิศุนะมีความหมายตามรูปศัพท์ดังกล่าวแล้วข้างต้นเช่นนี้ ย่อมจะเป็นแนวทางให้คิดได้ว่า ฤษีนารทคงจะต้องเป็นผู้ส่อเสียดหรือยุยงให้ผู้อื่นเกิดความรู้สึกในลักษณะที่ไม่เป็นมิตรต่อกัน อาจจะเรียกว่าเป็นผู้สอดแนมหรือผู้สื่อข่าวก็ได้ เพราะผู้สอดแนมหรือผู้สื่อข่าวนั้น คือผู้ที่มีความสัมพันธ์ติดต่อใกล้ชิดกับสังคม ย่อมนำข่าวจากที่หนึ่งไปแจ้งในอีกที่หนึ่ง และอาจจะบิดเบือนข่าว ทำให้เกิดความเข้าใจผิดแก่ผู้อื่นได้ ไม่ว่าจะมีเจตนาหรือไม่มีก็ตาม ฤษีนารทเป็นผู้มีลักษณะดังกล่าวนี้ จึงเรียกว่า ปิศุนะ เรื่องราวโดยละเอียดของฤษีนารทที่แสดงลักษณะปิศุนะนั้น มีกล่าวในวิทยานิพนธ์บทที่ ๓ ว่าด้วยบทบาทในฐานะเป็นผู้สื่อข่าว[๓]

๓. ได้ชื่อว่ากปิพักตร์ (กปิวกฺตฺร)[๔] หรือหน้าลิง เหตุที่ฤษีนารทได้ชื่อนี้มีเรื่องเล่าในมหาภารตะศานติบรรพ บทที่ ๓๐ ว่า ฤษีนารทกับหานชายชื่อบรรพต (ปรฺวต) ท่องเที่ยวไปด้วยกันในสวรรค์และโลกมนุษย์ ฤษีทั้งสองมีความรักใครสนิทสนม

---

[๑] Sir Monier Monier Williams, A Sanskrit English Dictionary, p. 628.

[๒] พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ, ปทานุกรมบาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต, (พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๓), หน้า ๕๓๑.

[๓] ดูวิทยานิพนธ์, หน้า ๒๑.

[๔] John Dowson, Classical Dictionary of Hindu Mythology and Religion, Georgraphy, History and Literature, p. 219.

ไว้วางใจกันมากและตกลงกันว่า ฤษีทั้งสองจะไม่มีความลับต่อกัน หากมีความคิดอย่างใด ๆ ในใจก็จะเปิดเผยความคิดนั้นให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งทราบทันที วันหนึ่งฤษีทั้งสองตนนี้ไปยังราชสำนักของพระเจ้าสฤญชัย (Sṛñjaya) นางสุกุมารีธิดาของพระเจ้าสฤญชัยได้รับมอบหมายให้คอยดูแลและปรนนิบัติฤษีทั้งสองตามรับสั่งของพระบิดา ฤษีนารทหลงรักนางสุกุมารีแต่ปิดบังเรื่องราวมิให้ฤษีบรรพตทราบ ต่อมาฤษีบรรพตทราบเรื่องด้วยตนเองรู้สึกโกรธและสาปฤษีนารทว่า "นางสุกุมารีจะเป็นภรรยาของท่านอย่างไม่ต้องสงสัย แต่หลังพิธีแต่งงานของท่าน คนทั้งหมดตลอดทั้งนางสุกุมารีจะเห็นท่านมีหน้าเป็นลิง โดยรูปเดิมของท่านจะหายไป"[๑] ฤษีนารทก็สาปตอบให้ฤษีบรรพตสิ้นฤทธิ์ ไม่อาจกลับคืนไปสู่สวรรค์ได้อีก ซึ่งเหตุการณ์ก็เป็นไปตามคำสาป อย่างไรก็ดีนางสุกุมารีก็ยังจงรักภักดีต่อฤษีนารทผู้เป็นสามีอย่างไม่เสื่อมคลาย ต่อมาฤษีนารทคืนดีกับฤษีบรรพต ต่างฝ่ายต่างถอนคำสาป นางสุกุมารีผู้มีความจงรักภักดีต่อฤษีนารทผู้เป็นสามีที่มีใบหน้าเป็นลิง เมื่อฤษีนารทมีใบหน้ากลับเป็นคนก็จำไม่ได้จึงละทิ้งไปโดยคิดว่าไม่ใช่สามีของนาง จนกระทั่งฤษีบรรพตเล่าเรื่องให้ฟังนางจึงสิ้นสงสัย[๒] แต่ชื่อกปิพักตร์หรือหน้าลิงก็ยังเป็นชื่อที่ใคร ๆ เรียกฤษีนารทอยู่

---

[๑] MBh. 12.30.23 - 24.

sukumārī ca te bhāryā bhaviṣyati na saṃśayaḥ //
vānaraṃ cāiva kanyā tvāṃ vivāhātprabhṛti prabho /
saṃdrakṣyanti narāścānye svarūpeṇa vinākṛtam //

[๒] MBh. 12.30.25 - 26, 31 - 32, 37 - 40.